

STM
31.5.2023

Henkilökohtainen budjetointi sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämisessä – kehittämisen tarpeet, riskit ja vaihtoehdot

STM:n ohjaaman ja THL:n vuosina 2020-2021 toteuttaman henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeen (HB-hankkeen) lähtökohtana oli vahvistaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia palveluiden suunnittelu- ja toteuttamisprosessissa.

Henkilökohtaista budjetointia arvioitiin suhteessa siihen, mahdollistaisiko se avun ja tuen saamisen nykyistä joustavammin elämän eri tilanteissa ja edistäisikö se yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista nykyistä paremmin.

Hankkeessa pyrittiin ratkaisemaan, millaista apua ja tukea henkilökohtaisella budjetoinnilla voidaan järjestää, miten budjetin arvo määritellään ja miten budjetin käyttöä seurataan sekä millaista tukea budjetin käyttöön annetaan.

Hankkeessa arvioitiin myös henkilökohtaisen budjetoinnin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja haasteita verrattuna muihin palvelujen järjestämistapoihin sekä luotiin yhteisesti hyväksytty henkilökohtaisen budjetoinnin määritelmä.

HB:n hankkeessa hyväksytty määritelmä: Henkilökohtainen budjetointi on **palvelujen järjestämistapa**, jossa käyttäjä valitsee ja hankkii palveluja hänelle myönnettyllä henkilökohtaisella budjetilla.

Hankkeen lopuksi tehtiin esitys henkilökohtaisen budjetoinnin Suomen mallista tuon määritelmän pohjalta.

Hankeraportti on THL:n esitys siitä, mitä tulee ottaa huomioon, jos henkilökohtainen budjetointi otettaisiin maassamme käyttöön yhtenä vammaisten henkilöiden sosiaalipalveluiden järjestämistapana.

Julkaisussa kuvataan myös vaihtoehtoisia ratkaisuja edistää vammaisten ihmisten osallisuutta, itsemääräämisoikeutta ja valinnanmahdollisuutta sekä arvioidaan erilaisten ratkaisujen vaikutuksia. **Hankkeen aikana todettiin, että jo nykyisen lainsäädännön turvin on mahdollista vahvistaa asiakkaiden osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta sekä valinnanvapautta palveluiden myöntämisessä ja käytännön toteuttamisessa.** Kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta ja pohjoismaisesta selvityksestä koostettiin hankkeessa henkilökohtaisen budjetoinnin mahdollisuuksia ja riskejä käsittelevät luvut.

THL on hankeraportissaan kirjoittanut alustavan pykäläluonnoksen muotoon ehdotuksen henkilökohtaisen budjetoinnin malliksi.

Erittäin olennaista olisi vaatimus neuvonnan, ohjauksen ja henkilökohtaisen käytön tuesta. Se pitäisi pystyä järjestämään hyvinvointialueella. Muuten HB ei voi toteutua yhdenvertaisesti eri vammais-/asiakasryhmien osalta.

Toteuttamisvaihtoehtoina tarkastellaan vammaisten henkilöiden terveydenhuollon palvelujen järjestämistä henkilökohtaisella budjetilla sosiaalipalvelujen lisäksi, henkilökohtaista budjettia palveluna, henkilökohtaista budjettia etuutena sekä vammaispalvelujen henkilökohtaisen rahoituksen keskittämistä valtion vastuulle.

THL:n esitys lähtee siitä, että HB olisi yksi palveluiden toteuttamistapa. Se rajoittaa budjetin käytön sisältölainsäädännöllä (vammaispalvelulaki, sosiaalihuoltolaki) säänneltyihin palveluihin. Näin toteutettuna HB

vastaisi aika pitkälle palvelusetelilainsäädäntöä ja olisi toteutettavissa muuttamatta palveluiden sisältölainsäädäntöä.

Jos taas katsottaisiin, että HB olisi erillinen palvelu, se toisi enemmän joustovaraa budjetin käyttöön ja olisi lähempänä useita kansainvälisiä malleja, joissa määriteltyä budjettia voi käyttää hyvinkin vapaasti omien tarpeiden mukaisesti. Malli olisi kuitenkin huomattavasti hankalampi toteuttaa ja vaatisi vielä monien epäselvien asioiden selvittämistä. Malliin sisältyisi myös suuremmat riskit. Malli olisi vaikeampi säätää veropaaksi ja edellyttäisi vielä huomattavasti suurempaa tukea HB:n käyttäjälle kaikissa vaiheissa. Malli edellyttäisi suurempia muutoksia sekä lainsäädäntöön että palvelujärjestelmään.

Kansainväliset mallit, joissa asiakas saa budjetin vapaasti käyttöönsä ovat toisaalta verrattavissa vammaisetuuksiin, jolloin niiden käyttötarkoitusta ei ole tarkoin rajattu. Tällaiset mallit olisivat osin päällekkäisiä Kelan etuuksien kanssa.

STM katsoo, että jos henkilökohtaista budjetointi harkitaan otettavaksi käyttöön Suomessa, sen pitäisi yhdenvertaisuuden vuoksi olla eri asiakasryhmien käytettävissä laajemmin kuin vain vammaisten henkilöiden.

STM katsoo myös, että HB:tä tai siihen liittyen palveluiden henkilökohtaistamista ja yksilöllistämistä on kehitetty jo useammassa hankkeessa. THL:n koordinoimassa hankkeessa oli 9 alueellista alahanketta. Siksi **kokeiluhankkeet eivät välttämättä toisi enää uusia näkökulmia** aiempiin hankkeisiin nähden.

Jatkovalmistelu olisi tehokkainta kytkeä laajempaan lainvalmistelutyöhön esimerkiksi, jos palvelusetelilainsäädäntöä jollain aikavälillä aletaan uudistaa. Erityisesti pitäisi jatkaa sen selvittämistä, miten henkilökohtainen budjetointi olisi parhaalla mahdollisella tavalla liitettävissä Suomen lainsäädäntöön.

STM:n kanta on kuitenkin se, että **HB:sta saatava lisähyöty ei välttämättä olisi kovin suuri verrattuna asiakkaan osallisuuden lisäämiseen palveluprosessissa ja palveluiden entistä yksilöllisempään järjestämiseen ja toteuttamiseen arjessa**. Sekä sosiaalihuoltolailla että uudella vammaispalvelulalla on vahvistettu asiakkaan osallisuutta asiakasprosessissa.